

VALSTS ATBALSTS PIEAUGUŠO IZGLĪTĪBAI – VALSTISKS VAI PERSONISKS IEGUVUMS

Rīga 2023

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Revīzijas ziņojums

“Valsts atbalsts pieaugušo izglītībai – valstisks vai personisks ieguvums”

Lietderības revīzija “Vai pieaugušo izglītība sasniedz tai izvirzītos mērķus un atbilst darba tirgus vajadzībām?”

Revīzija veikta, pamatojoties uz Valsts kontroles Trešā revīzijas departamenta 15.08.2022. revīzijas grafiku Nr. 2.4.1–28/2022.

Revīzijas ziņojums apstiprināts ar Valsts kontroles Trešā revīzijas departamenta 01.11.2023. lēmumu Nr. 2.4.1–28/2022.

Vāka noformējumā izmantots attēls no tīmekļa vietnes www.depositphotos.com, *Man adjust glasses to read on computer monitor*, autors simonapilolla, ID 657507106.

Cienījamais lasītāj!

Valsts konkurētspējas pamatā ir izglītoti un prasmīgi cilvēki. Mūsdienų mainīgajā vidē sākotnēji iegūtā izglītība aizvien biežāk nav pietiekama un atbilstoša darba tirgus prasībām visa mūža garumā. Tāpēc pieaugušie var un viņiem vajag atgriezties

izglītības procesā, lai pilnveidotu esošās vai apgūtu jaunas zināšanas un prasmes, tajā skaitā iegūtu profesionālo kvalifikāciju.

Pašlaik valsts nodrošina pieaugušajiem iespēju apgūt darba tirgum nepieciešamās zināšanas un prasmes un mazināt bezdarba risku galvenokārt Izglītības un zinātnes ministrijas un Labklājības ministrijas atbildībā esošo Eiropas Savienības fondu projektu ietvaros. 2014.–2020.gada plānošanas periodā tos īstenoja Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) un Valsts izglītības attīstības aģentūra (VIAA).

Šo projektu galvenais mērķis ir viens – veicināt to cilvēku konkurētspēju darba tirgū, kuriem trūkst darba tirgum nepieciešamo zināšanu un prasmju vai arī kuriem tās saskaņā ar darba tirgus prognozēm nebūs pietiekamas nākotnē. Mērķgrupas galvenokārt atšķir tikai nodarbinātības fakts: NVA nodrošina mācības bezdarbniekiem un darba meklētājiem, bet VIAA – nodarbinātām personām, tajā skaitā bezdarba riskam pakļautajām personām. No 2022.gada

bezdarba riskam pakļautajām personām mācības nodrošina arī NVA.

Tāpēc revīzijā vērtējam, vai ir izvēlēts labākais risinājums šo projektu īstenošanai, secinot, ka ierobežotos finanšu līdzekļus ir iespējams izlietot labāk – tā, lai ne tikai mācību dalībnieki katrs individuāli, bet arī valsts kopumā no tiem iegūtu vairāk.

Pateicamies par sadarbību Labklājības ministrijai un tās padotības iestādei NVA, Izglītības un zinātnes ministrijai un tās padotības iestādei VIAA, Ekonomikas ministrijai, visām pašvaldībām, Kurzemes, Vidzemes un Rīgas plānošanas reģioniem, kā arī Igaunijas Izglītības un zinātnes ministrijai, kas sniedza informāciju par pieaugušo izglītības sistēmu Igaunijā.

Īpašs paldies par sniegto atbalstu un domapmaiņu Latvijas Bankai un jomas profesionāļiem – biedrībai “Latvijas Pieaugušo izglītības apvienība”, Latvijas Darba devēju konfederācijai, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienībai, kā arī izglītības iestādēm, kuras atsaucās aicinājumam sniegt savu vērtējumu par jomas problēmām.

Cieņā
departamenta direktore

Maija Āboliņa

Kopsavilkums

Galvenie secinājumi

Revīzijā konstatētais ir ļāvis secināt, ka pašlaik Latvijā pieaugušo izglītība netiek organizēta tā, lai Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) un Valsts izglītības attīstības aģentūras (VIAA) īstenoto projektu līdzekļi, kas ir galvenais instruments, kā valsts ir radusi iespēju pieaugušajiem apgūt darba tirgum nepieciešamās prasmes un mazināt bezdarba risku, tiek izlietoti vislabākajā iespējamajā veidā un sniedz visaugstāko pievienoto vērtību ne tikai mācību dalībniekiem, bet valsts konkurētspējai kopumā.

Saskaņā ar revidentu aplēsēm vismaz 17,9 milj. *euro* projektu finansējuma varēja izlietot produktīvāk, panākot ne tikai mācību dalībnieku konkurētspēju darba tirgū, bet arī palielināt ietekmi uz kopējo valsts cilvēkkapitāla produktivitāti un valsts ekonomisko attīstību:

- ❖ ja mācības būtu mērķtiecīgi plānotas tām personām, kurām tās ir nepieciešamas kvalifikācijas iegūšanai vai paaugstināšanai, lai palielinātu konkurētspēju darba tirgū un mazinātu bezdarba risku, un
 - ❖ ja novērstu, ka divas iestādes veic pēc būtības vienas un tās pašas darbības, tā optimizējot projektu administrēšanas procesu un samazinot birokrātisko slogu.
-

Revidenti uzsver, ka 2022. gadā Latvijā vairāk nekā 294 tūkst. personu vecumā no 25 līdz 64 gadiem bija darba tirgus prasībām nepietiekams izglītības līmenis, bet par NVA un VIAA projektu finansējumu 164,3 milj. *euro*, kuru galvenais mērķis ir veicināt tieši šo personu konkurētspēju darba tirgū, laikā līdz 2023. gada beigām bija iespējams apmācīt aptuveni 192 tūkst. personu.

Tāpēc bija īpaši svarīgi, lai katrs *euro* projektos tiek izlietots jēgpilni, mācībās iesaistot tos cilvēkus, kuriem tas visvairāk ir nepieciešams.

Pieaugušo mācību plānošana

Lai pieaugušos apmācītu tajās nozarēs, kurās tas ir nepieciešams atbilstoši darba tirgus vajadzībām, pirmkārt, ir jānosaka nozares, kurās trūkst zinošu un kvalificētu darbinieku un kurās tie būs nepieciešami nākotnē.

Galvenais instruments, kas ļauj noteikt darba tirgus vajadzības un parāda iespējamās darba tirgus attīstības tendences un riskus nākotnē, ir darba tirgus prognozes, par kuru izstrādi ir atbildīgas divas institūcijas – Ekonomikas ministrija (izstrādā valsts ilgtermiņa un vidēja termiņa darba tirgus prognozes) un Labklājības ministrijas padotībā esošā NVA (izstrādā īstermiņa darba tirgus prognozes, tajā skaitā veic darba devēju aptauju).

Revīzijā, vērtējot, kā NVA un VIAA nosaka pieaugušajiem nepieciešamās mācības, ir konstatēts, ka kopumā pieaugušo mācību vajadzību noteikšanas principi NVA un VIAA būtiski neatšķiras – abās iestādēs mācības tiek plānotas, ņemot vērā darba tirgus vajadzības. Tomēr mācību vajadzību noteikšanai katra iestāde iegulda būtiskus resursus. Turklāt katrai iestādei mācību vajadzību sarakstus apstiprina arī sava uzraugošā komisija, kuru sastāvs būtiski neatšķiras.

Revidentu vērtējumā, tas, ka katrai iestādei ir nepieciešams ieguldīt būtiskus resursus darba tirgus vajadzību analīzē, ir saistīts ar to, ka Ekonomikas ministrijas veidotās ilgtermiņa un vidēja termiņa darba tirgus prognozes, kas ir galvenais informācijas avots darba tirgus tendenču noteikšanai, nav pietiekami detalizētas, lai no tām varētu noteikt konkrētas profesijas, kuru apguvei ir nepieciešamas mācības pieaugušajiem. Turklāt pēc to sagatavošanas tās netiek vienoti un regulāri analizētas arī nozaru ekspertu līmenī, lai iegūtos rezultātus interpretētu atbilstoši nozaru vajadzībām. Tāpēc šādas darbības, izstrādājot un apstiprinot mācību vajadzību sarakstus, ir jāveic gan NVA, gan VIAA, jo katra no tām ir atbildīga, lai tās īstenotās mācības atbilstu darba tirgus pieprasījumam.

Salīdzinājumam Igaunijā, kurā ir labāki rezultāti pieaugušo izglītības jomā, šis process ir vienots, proti, mācību vajadzību noteikšanai ir izveidota darbaspēka nepieciešamības uzraudzības, prognozēšanas un atgriezeniskās saites koordinācijas sistēma (OSKA), kuru izmantojot regulāri un sistemātiski tiek noteikts tautsaimniecībai nepieciešamais darbaspēks un tā prasmes nākamajiem 10 gadiem. Šo sistēmu revīzijā atzinīgi novērtēja arī Latvijas Darba devēju konfederācija, kas Latvijā koordinē darbu 11 nozaru ekspertu padomēs, kuru mērķis ir sekmēt izglītības atbilstību nozaru vajadzībām.

Revidentu vērtējumā, mācību vajadzību noteikšanas procesu varētu uzlabot arī Latvijā, ja to konsolidētu un līdzīgi kā Igaunijā integrētu darba tirgus prognozēšanas sistēmā, nodrošinot, ka process ir vienots un analītiski pamatots un netiek veikts katrā institūcijā atsevišķi.

Mērķgrupu noteikšana

Nākamais būtiskais solis ir pieaugušo mācības nodrošināt tām mērķgrupām, kurām trūkst darba tirgum nepieciešamo zināšanu un prasmju vai kurām tās saskaņā ar darba tirgus prognozēm būs nepietiekamas nākotnē.

Tāpēc ir būtiski, lai valsts izvirza atbilstošus mērķus, politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus tieši šo personu iesaistei mācībās un lai NVA un VIAA mācības tām nodrošina primāri, pārējām personām atbalstu plānojot tikai tad, kad ir apmierinātas prioritāro mērķgrupu vajadzības.

Revīzijā konstatēts, ka pašlaik politikas plānošanas dokumentos kā pieaugušo izglītības mērķgrupa ir norādītas visas personas vecumā no 25 līdz 64 gadiem, kā sasniedzamo rezultātu norādot kopējo iedzīvotāju iesaistes līmeni mācībās, nevis to, ko valsts vēlas sasniegt ar šo iedzīvotāju iesaisti.

Savukārt NVA un VIAA projektos ir definētas arī prioritārās mērķgrupas, kurām konkurētspējas paaugstināšanai mācības ir nepieciešamas visvairāk – cilvēki ar invaliditāti, personas ar zemu un darba tirgus prasībām neatbilstošu prasmju un kvalifikācijas līmeni, nodarbinātie, kuri sasnieguši 50 gadu

vecumu, un sociālā riska grupu nodarbinātie. Tomēr lielākoties tās ir noteiktas formāli, nevis lai atbalstu fokusētu uz tām.

Ne visām prioritārajām mērķgrupām ir noteikti projekta iznākuma rādītāji, lai raksturotu to plānoto iesaisti mācībās. Piemēram, NVA projektā nav noteikts iesaistes rādītājs bezdarbniekiem, kuriem ir zems un darba tirgus prasībām neatbilstošs prasmju un kvalifikācijas līmenis, un bezdarba riskam pakļautajām personām, kurām ir noteikta invaliditāte, bet VIAA projektā rādītājs nav noteikts personām no 45 gadu vecuma ar zemu izglītības līmeni un sociālā riska grupu nodarbinātajiem, jo pašai iestādei nemaz nav skaidrs, kuras personas šajā grupā ietilpst.

Savukārt, ja rādītājs ir noteikts, tas ir pārāk zems, salīdzinot ar kopējo projekta mērķgrupu. Piemēram, VIAA projektā bija plānots iesaistīt tikai 19 734 nodarbinātos ar zemu vai darba tirgus prasībām nepietiekamu izglītības līmeni, kas ir ceturtdaļa no visiem plānotajiem projekta dalībniekiem, lai gan 2022. gadā valstī bija vairāk nekā 201,4 tūkst. nodarbināto personu, kas atbilst šai mērķgrupai.

Revidenti vērs uzmanību, ka Igaunijā, kurā pieaugušo ar profesionālo kvalifikāciju īpatsvars ir augstāks un 2022. gadā sasniedza pat 74,8 %, jau ilgstoši politikas plānošanas dokumentos ir izvirzīts mērķis palielināt pieaugušo ar profesionālo kvalifikāciju īpatsvaru, līdz 2035. gadam plānojot sasniegt pat 80 %. Lai gan Latvijā šis rādītājs 2022. gadā bija par 4,2 procentpunktiem zemāks, tomēr, sasniedzot kaut vai tādu rādītāju, kāds Igaunijai bija 2022. gadā, personu ar iegūtu profesionālo kvalifikāciju skaits Latvijā palielinātos vēl par aptuveni 42 tūkst.

Mērķgrupu faktiskā iesaiste

Tā kā projektu mērķu sasniegšanas rādītāji galvenokārt raksturo tikai mācībās iesaistīto dalībnieku skaitu, gan NVA, gan VIAA projektā tie arī ir sasniegti, jo mācībās iesaistās plānotais personu skaits. Tomēr to personu iesaistes līmenis, kurām trūkst darba tirgum nepieciešamo zināšanu un prasmju un kas ir galvenā mērķgrupa, lai sasniegtu projektu mērķus, ir zems.

No visām 95 659 personām, kuras revidējamā laikā iesaistījās NVA un VIAA projektu mācībās, tikai 26 392 personas jeb 28 % bija ar zemu izglītības līmeni.

Revīzijā, vērtējot šo personu iesaisti katrā projektā, ir konstatēts, ka augstāki iesaistes rādītāji ir NVA.

Revidentu vērtējumā, tas galvenokārt ir saistīts ar to, ka NVA darbība pēc būtības ir vērsta uz to, lai tās galveno mērķgrupu – bezdarbniekus – atgrieztu darba tirgū, un viens no priekšnoteikumiem tam ir darba tirgus vajadzībām atbilstoša kvalifikācija un prasmes.

NVA personu par mācību iespējām informē, piešķirot bezdarbnieka statusu un individuāli komunicējot ar to visā šī statusa laikā. Lai noteiktu personai piemērotākos nodarbinātības veicināšanas

NVA projektā laikā no 2019. līdz 2022. gadam 39 % dalībnieku bija ar zemu izglītības līmeni.

pasākumus, tajā skaitā nepieciešamās mācības, NVA arī izvērtē bezdarbnieka vajadzības un spējas. Piemēram, profesionālās tālākizglītības programmu apguvi iesaka tikai tiem bezdarbniekiem, kuri nav ieguvuši profesionālo kvalifikāciju, bet personām ar augstu izglītības līmeni galvenokārt piedāvā apgūt caurviju – valodu un digitālās – prasmes.

Savukārt bezdarba riskam pakļauto personu informēšanai un iesaistei īpaši mehānismi nav izveidoti. Galvenais komunikācijas rīks šo personu informēšanai ir iestādes tīmekļa vietne, un netiek veikts padziļināts izvērtējums, kādas mācības bezdarba riskam pakļautajai personai ir nepieciešamas un piemērotas. Revidentu vērtējumā, kamēr NVA bezdarba riskam pakļautajām personām galvenokārt nodrošina tikai dažādas caurviju prasmes (valodas vai digitālās prasmes), papildu izvērtējums visos gadījumos arī nav nepieciešams. Tomēr, ja šai mērķgrupai tiks nodrošināts jau plašāks mācību klāsts, NVA ir jāatrod veidi, kā arī bezdarba riskam pakļauto personu mācību vēlmes saskaņot ar darba tirgus vajadzībām.

Turpretim VIAA projektā aktivitātes iedzīvotāju informēšanai galvenokārt notika tikai digitālajā vidē un bija vērstas uz visiem iedzīvotājiem, nevis lai sasniegtu un mācībās iesaistītu tieši personas ar zemu izglītības līmeni. Mācības tika nodrošinātas jebkuram nodarbinātajam, kurš ir sasniedzis 25 gadu vecumu un kurš par tām bija uzzinājis un pieteicies dalībai, uzskatot, ka persona pati labāk zina, vai un kādas mācības tai ir nepieciešamas. VIAA neveica mērķtiecīgas darbības arī projektā definēto prioritāro mērķgrupu iesaistei.

Revidenti vērš uzmanību: jau 2020. gadā veiktajā pētījumā par nodarbināto ar zemu kvalifikāciju efektīvāku iesaisti VIAA projekta mācībās tika uzsvērts, ka personu ar zemu izglītības līmeni personīga uzrunāšana ir īpaši būtiska un ka to vislabāk var veikt pašvaldības, kas atrodas vistuvāk saviem iedzīvotājiem.

VIAA projektā laikā no 2019. līdz 2022. gadam 19 % dalībnieku bija ar zemu izglītības līmeni.

Lai gan VIAA projektā pašvaldības bija noteiktas kā sadarbības partneri mērķgrupu individuālai uzrunāšanai, šis mehānisms nebija izveidots tā, lai pašvaldības būtu ieinteresētas tajā iesaistīties.

Lielākajā daļā pašvaldību (37 pašvaldībās jeb 86 %) ir noteikta persona, kura ir atbildīga par pieaugušo izglītību. Tomēr lielākoties darbiniekam tie ir noteikti tikai kā papildu pienākumi un galvenokārt ir saistīti ar pašas pašvaldības organizētajām mācībām un dažādiem sabiedrības izglītošanas projektiem, nevis lai veicinātu mērķgrupu iesaisti NVA un VIAA projektos.

Revidenti vērš uzmanību, ka VIAA projektā pašvaldībām mērķgrupu iesaistei bija paredzēts arī finansējums gandrīz 0,7 milj. euro apmērā. Tomēr no tā tika apgūti tikai nepilni 2 %. 2022. gada beigās neizlietotais finansējums tika pārdalīts citām projekta aktivitātēm, nepārskatot mehānismu, kā to novirzīt prioritāro mērķgrupu uzrunāšanai.

Salīdzinājumam Igaunijā, kurā iedzīvotāju ar zemu izglītības līmeni iesaiste mācībās ir augstāka, iedzīvotāju individuāla uzrunāšana un iesaiste ir nodota nevaldības sektoram, nevis pašvaldībām, kas ir

efektīvāk. Turklāt Igaunijā personu ar zemu izglītības līmeni iesaiste mācībās tiek veicināta ar stipendiju piešķiršanu, bet sākotnēji – jau ar visaptverošām komunikācijas kampaņām visas sabiedrības izglītošanai par nepieciešamību iegūt un uzturēt darba tirgus vajadzībām atbilstošu izglītību un prasmes.

Tāpēc arī Latvijas atbildīgajām institūcijām ir nepieciešams pārskatīt mehānismu sabiedrības, un it īpaši iedzīvotāju ar zemu izglītības līmeni, izglītošanai par nepieciešamību iegūt un pilnveidot darba tirgum nepieciešamo izglītību un prasmes, kā arī par iespēju iesaistīties mācībās pieaugušajiem.

Mācību ietekme uz konkurētspēju

Mācībās ir ne tikai jāiesaista atbilstošās mērķgrupas, bet ir būtiski, lai personām ir iespēja apgūt tās izglītības programmas, kas ir apstiprinātas atbilstoši darba tirgus vajadzībām, tās primāri īstenojot tādos izglītības programmu veidos, kuros var iegūt profesionālo kvalifikāciju.

Tomēr NVA un VIAA projekti nav īstenoti tā, lai tajos piedāvātās un faktiski nodrošinātās izglītības programmas visos gadījumos dotu pievienoto vērtību ne tikai mācību dalībniekiem, bet valstij kopumā.

Pirmkārt, gan NVA, gan VIAA projektā tikai 12 % jeb katrs astotais dalībnieks apguva tādu izglītības programmu, kurā var iegūt profesionālo kvalifikāciju, t. i., profesionālās tālākizglītības programmu, kurai ir vistiešākā ietekme uz personas (it īpaši ar zemu izglītības līmeni) nodarbinātību.

Turklāt nozīmīga daļa profesionālās tālākizglītības programmu (NVA projektā – 55 %, bet VIAA projektā aptuveni 73 %) netika īstenotas: lai gan tās bija apstiprinātas, jo attiecīgajās nozarēs prognozēja darbinieku pieprasījumu, neviena izglītības iestāde nepieteicās tās nodrošināt vai arī nebija pietiekama pieaugušo atsauce tādas apgūt.

Piemēram, VIAA projektā ķīmiskās rūpniecības nozarē četrās projekta kārtās bija īstenota tikai viena no 13 šajā nozarē apstiprinātajām profesionālās tālākizglītības programmām, lai gan saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm līdz 2035. gadam šajā nozarē papildus būs nepieciešamas vairāk nekā 3 tūkst. darbavietu dažādās šīs nozares profesijās.

Revīzijā nav arī konstatēts, ka NVA un VIAA mērķtiecīgi veicinātu to, ka mācību vajadzību sarakstos apstiprinātās izglītības programmas tiek īstenotas. Arī Izglītības un zinātnes ministrija nerada risinājumus, lai tās padotībā esošās valsts profesionālās izglītības iestādes, kurās ir investēti līdzekļi infrastruktūrā, aprīkojumā u. c., īstenotu nozaru pieprasītās izglītības programmas pieaugušajiem.

Otrkārt, arī vismaz 18 486 personas jeb 44 % dalībnieku, kuri mācības pabeidza laikā no 01.01.2019. līdz 30.06.2022., bija izvēlējušies apgūt tādas izglītības programmas, kurām nav ietekmes uz šo personu nodarbinātību, proti, mācības nebija saistītas ar personu jau esošo nodarbošanos vai arī pēc to pabeigšanas nebija izmaiņu personas nodarbinātībā – tām nebija mainījies amats vai profesija/kvalifikācija, kā arī tās nebija uzsākušas saimniecisko darbību ar mācībām saistītā jomā.

Piemēram, VIAA projektā vairākas personas apguva konditora palīga profesiju, lai gan tām bija iegūts maģistra grāds un tās strādāja tādās

44 % mācību dalībnieku apguva izglītības programmas, kurām nav ietekmes uz nodarbinātību.

augstāk kvalificētās profesijās kā jurists, lietvedis, norēķinu administrators u. c.

Saskaņā ar revidentu aplēsēm tikai revīzijā vērtētajām mācībām par trim gadiem, kurām nebija ietekmes uz personu nodarbinātību, projektos tika izlietoti 12,7 milj. *euro*, kurus produktīvāk varēja novirzīt vismaz 10 tūkst. personu ar zemu izglītības līmeni mācībām, kurās tās iegūtu profesionālo kvalifikāciju. Tā šo personu kopējie ienākumi palielinātos vismaz par 44,8 milj. *euro* gadā, bet līdz to pensijas vecuma sasniegšanai – pat par vienu miljardu *euro*. Personas ienākumu pieaugums būtu vismaz par 52 % lielāks nekā tad, ja persona neiegūtu kvalifikāciju un paliktu esošajā profesiju grupā.

Lai gan 23 223 personu, kuras mācības pabeidza laikā no 01.01.2019. līdz 30.06.2022., apgūtajām izglītības programmām ir ietekme uz šo personu nodarbinātību, vismaz 77 % personu jau pirms mācībām bija darba tirgus prasībām atbilstošs izglītības līmenis, t. i., iegūta profesionālā vidējā izglītība vai augstāks izglītības līmenis, un ar mācībām persona pilnveidojās ar esošo profesiju saistītā jomā vai apguva vispārējās digitālās prasmes.

No šīm personām būtisku īpatsvaru (22 %) veido arī augsti atalgoti dažāda līmeņa vadītāji, politikas pārvaldības speciālisti vai noteiktu profesiju pārstāvji, kuru profesionālā pilnveide ir jānodrošina darba devējiem. Šo personu profesionālajai pilnveidei projektos tika izlietoti 1,6 milj. *euro*.

Īpaši izceļama ir profesiju grupa “Rīkotājdirektori un uzņēmumu vadītāji”. Šīs profesiju grupas pārstāvji ir atbildīgi par plašu jautājumu loku, tāpēc 80 % gadījumu tie apguva ar profesionālo darbību saistītās prasmes un zināšanas projektu vadībā, grāmatvedībā, nodokļos, finanšu datu analīzē un pārskatu sagatavošanā, mārketingā u. c. Tomēr parasti šo personu atalgojums būtiski pārsniedz vidējo atalgojumu valstī. Tāpēc, ņemot vērā projektu mērķus un ierobežoto finansējumu, atbildīgajām institūcijām ir jāvērtē, vai šāda līmeņa darbinieku profesionālā pilnveide ir jānodrošina šo projektu ietvaros, ņemot vērā, ka augsta līmeņa vadītāju mācības bija pieejamas arī Ekonomikas ministrijas atbildībā esošajā projektā, kuru īstenoja Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra.

Tāpat VIAA projektā tika īstenotas arī vairākas izglītības programmas tieši pedagogu profesionālajai pilnveidei, kas izskaidro arī augsto pedagogu iesaistes īpatsvaru (16 % dalībnieku). Tomēr attiecībā uz pedagogu profesionālo pilnveidi ir izstrādāts speciāls regulējums un pedagogu profesionālajai pilnveidei ir pieejams valsts, pašvaldību un citu projektu finansējums.

Projektu rezultāti uzskatāmi apliecina: lai nodrošinātu jēgpilnu projektu finansējuma izlietojumu, ir nepieciešams ne tikai precīzi definēt mērķgrupas un panākt lielāku profesionālās tālākizglītības programmu īpatsvaru, nodrošinot, ka tās tiek arī īstenotas, bet ir nepieciešami arī detalizētāki nosacījumi personu iesaistei mācībās, tajā skaitā ierobežojumi, ja personu profesionālajai pilnveidei ir paredzēti citi atbalsta instrumenti.

Revidenti uzsver, ka atbildība par nodarbināto kvalifikācijas uzturēšanu primāri ir noteikta darba devējiem, kuriem ir pieejami arī dažādi atbalsta instrumenti, piemēram, Valsts administrācijas skolas piedāvātās mācības publiskajā sektorā nodarbinātajiem, iespēja komersantiem samazināt nodokļu

izdevumus, kā arī jau minētie Ekonomikas ministrijas atbildībā esošie ES fondu projekti komersantu atbalstam un valsts, pašvaldību un projektu finansējums pedagogu profesionālajai pilnveidei.

Pieaugušo izglītības pārvaldības modelis

Ņemot vērā, ka pašlaik par pieaugušo mācību nodrošināšanu ir atbildīga gan Labklājības ministrija, gan Izglītības un zinātnes ministrija un mācības organizē divas šo nozaru iestādes – NVA un VIAA –, revīzijā vērtēts, vai esošais modelis ir produktīvs, tajā skaitā, vai skaidri un pamatoti nodalītas NVA un VIAA funkcijas, tā veicinot gan izvirzīto mērķu sasniegšanu, gan optimāli izmantojot pieejamos resursus.

Revīzijā konstatētais ļauj secināt, ka pašlaik pieaugušo izglītības pārvaldības modelis nav izveidots produktīvi un nav objektīvu šķēršļu, lai pieaugušo mācības nevarētu plānot un organizēt tikai viena iestāde.

Abi projekti – gan NVA, gan VIAA – ir vērsti uz personu konkurētspējas veicināšanu darba tirgū, un to galvenās mērķgrupas atšķir nodarbinātības fakts, kas, revidentu vērtējumā, nav uzskatāms par būtisku atšķirību, jo tas var mainīties – persona jebkurā brīdī var uzsākt vai pārtraukt darba tiesiskās attiecības.

Savukārt mācības bezdarba riskam pakļautajām personām, kas ir viena no būtiskākajām pieaugušo izglītības mērķgrupām un kurā pēc revidentu aplēsēm var tikt ieskaitīts katrs ceturtais Latvijas iedzīvotājs vecumā no 25 līdz 64 gadiem, ir abu iestāžu kompetencē.

Būtiski neatšķiras arī abu projektu faktiskā īstenošana, t. i., pieaugušo mācību organizēšanā neviena iestāde neveic tādas darbības, kuras objektīvi nevarētu iniciēt, apstiprināt un organizēt otra iestāde.

Katra iestāde izstrādā mācību vajadzību sarakstus, un sarakstus pēc tam apstiprina komisijas, kuru sastāvs būtiski neatšķiras. Turklāt būtiski neatšķiras arī abās komisijās apstiprinātās mācību vajadzības un izglītības programmas un daļu no izglītības programmām organizē abas iestādes. Piemēram, gan NVA, gan VIAA projektā tika piedāvātas profesionālās pilnveides izglītības programmas “Projektu vadība”, “Grāmatvedība”, “IT datu drošība un personas datu aizsardzība” un profesionālās tālākizglītības programmas “Elektromontieris”, “Ēku būvtehnikas” un “Šuvējs”.

Apstiprinātās mācību vajadzības nodrošina izglītības iestādes, kuru piesaiste ir vienāda, izmantojot tā saukto “izsludinājuma metodi”, kad nepiemēro iepirkuma procedūru, bet publiski izsludina paziņojumu par nepieciešamību nodrošināt mācības un aicina iesniegt piedāvājumus. Savukārt izglītības iestāžu pieteikumu izvērtēšanai abās institūcijās ir izveidotas komisijas, kuru sastāvā ir līdzīga līmeņa un kompetenču speciālisti. Revidenti uzsver, ka vismaz 44 izglītības iestādes mācības piedāvāja abos projektos.

Abās institūcijās ir arī līdzīgas procedūras mācību dalībnieku pieteikumu apstrādei, un dalībnieku uzskaitē tiek veikta katras iestādes informācijas sistēmā. Šim nolūkam NVA izmanto jau esošo Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmu (BURVIS), kurā tiek uzkrāti dati ne tikai par konkrēto projektu. Savukārt VIAA projekta vajadzībām ir izveidota jauna informācijas sistēma “Informācijas sistēma pieaugušo izglītības īstenošanas atbalstam” un tās izveidei un uzturēšanai ir izlietoti aptuveni 339 tūkst. *euro*.

Arī mācību kvalitātes uzraudzība ir līdzīga, tās izvērtēšanā iesaistot arī Izglītības kvalitātes valsts dienestu. Atšķirīgais – NVA dienesta iesaistei ir noslēgusi līgumu, šo pakalpojumu apmaksājot no projekta līdzekļiem, savukārt VIAA Izglītības kvalitātes valsts dienestu piesaista problēmsituācijās tam deleģēto funkciju un uzdevumu ietvaros.

Ja mācības pieaugušajiem nodrošinātu tikai viena iestāde, piemēram, NVA, kurai likumdevējs jau ir deleģējis darbu ar pieaugušajiem, kuriem bezdarba risks ir iestājies vai tāds tiek prognozēts, saskaņā ar revidentu aplēsēm abu projektu administrēšanas un pakalpojumu izmaksas būtu vismaz par 3,6 milj. *euro* mazākas. Ar šo finansējumu mācības, kurās tiek iegūta profesionālā kvalifikācija, varētu nodrošināt vismaz 3 tūkst. cilvēku.

Šādā gadījumā samazinātos arī izglītības iestāžu izdevumi – izglītības iestādes pieteikuma dokumentus gatavotu tikai vienai iestādei, tā samazinot šim procesam patērētos finanšu resursus un cilvēkresursus. Tāpat visā projekta īstenošanas laikā izglītības iestādēm dubultā nebūtu jāveic arī citas darbības projekta administrēšanai: dalībnieku uzskaitē un informācijas ievadē katra projekta informācijas sistēmā, regulāra pārskatu sagatavošana u. c., kas arī prasa resursus.

Turklāt izglītības iestādēm būtu iespēja arī piedāvāt izglītības programmas tādās nozarēs, kas nav tik pieprasītas, bet kuras ir būtiskas saskaņā ar darba tirgus vajadzībām, un veiksmīgāk komplektēt mācību grupas, jo, izdarot attiecīgus grozījumus normatīvajos aktos, vienā grupā varētu iekļaut dalībniekus no jebkuras mērķgrupas – gan bezdarbniekus, gan darba meklētājus, gan nodarbinātos.

Revīzijā konstatēts, ka NVA un VIAA kompetence mācību organizēšanā nav skaidri saprotama arī citiem pieaugušo izglītības īstenošanā iesaistītajiem dalībniekiem. Uz to revīzijā veiktajā aptaujā norādīja aptuveni 45 % izglītības iestāžu, aptuveni trešdaļa pašvaldību, kā arī vairākas citas uzrunātās institūcijas un nevaldības organizācijas.

Būtiskākie ieteikumi

Pamatojoties uz revīzijas secinājumiem un ņemot vērā atbildīgo institūciju uzsāktās reformas, Labklājības ministrijai, Izglītības un zinātnes ministrijai un Ekonomikas ministrijai ir sniegti deviņi ieteikumi, aicinot pilnveidot pieaugušo izglītības plānošanu, īstenošanu un uzraudzību, lai ar valsts un ES fondu finansētajām mācībām tiktu veicināta pieaugušo konkurētspēja darba tirgū, atbalstu sniedzot tiem, kuriem tas ir visvairāk nepieciešams, kā arī iespējami produktīvākajā veidā.

Valsts kontrole sagaida, ka, ieviešot ieteikumus:

- ✓ tiks pilnveidota darba tirgus prognozēšanas un pieaugušo mācību vajadzību noteikšanas sistēma, izvērtējot iespēju pieaugušo mācību vajadzību noteikšanu integrēt darba tirgus prognozēšanas sistēmā;

Revīzijā kopā sniegti deviņi ieteikumi un viens priekšlikums.

- ✓ tiks noteikti atbilstoši mērķi, politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji personu ar nepietiekamu izglītības līmeni iesaistei pieaugušo mācībās un arī rasti risinājumi to mērķtiecīgai iesaistei mācībās;
- ✓ tiks palielināts to pieaugušo izglītības ietvaros īstenoto izglītības programmu īpatsvars, kurās persona iegūst profesionālo kvalifikāciju, kā arī tiks nodrošināts, ka atbilstoši darba tirgus prognozēm apstiprinātās izglītības programmas tiek arī īstenotas;
- ✓ tiks izstrādāti un piemēroti kritēriji personu iesaistei pieaugušo mācībās, nodrošinot, ka mācības primāri tiek nodrošinātas tām personām, kurām trūkst darba tirgum nepieciešamo zināšanu un prasmju vai arī kurām tās saskaņā ar darba tirgus prognozēm būs nepietiekamas nākotnē;
- ✓ tiks izvērtētas NVA un VIAA funkcijas pieaugušo mācību plānošanā, organizēšanā, uzraudzībā un novērsta to pārklāšanās. Tā tiks nodrošināts, ka sistēma ir skaidra un saprotama visiem iesaistītajiem, vienlaikus produktīvāk izlietojot šīm funkcijām paredzēto finansējumu.

Tā kā revīzijā ir sniegts ieteikums pārskatīt NVA un VIAA funkcijas, Valsts kontrole sniedz arī priekšlikumu Ministru kabinetam un Cilvēkkapitāla attīstības padomei, kas ir izveidota 2023. gadā, lai *īstenotu saskaņotu starpresoru sadarbību un pieņemtu lēmumus nepieciešamo darba tirgus pārkārtojumu plānošanā, izstrādē, ieviešanā un uzraudzībā, veicinot cilvēkresursu attīstību un pieejamību atbilstoši nākotnes darba tirgus pieprasījumam un tautsaimniecības strukturālām pārmaiņām augstākas pievienotās vērtības radīšanai, kas dotu labumu sabiedrībai kopumā.*

Valsts kontrole sagaida Cilvēkkapitāla attīstības padomes iesaisti arī pārējo revīzijā sniegto ieteikumu ieviešanā.

Ziņojuma struktūra

Informācija ziņojumā izklāstīta šādā secībā:

- ✓ vispārīga izpratne par revidējamo jomu un tās galvenajiem raksturojošajiem rādītājiem;
- ✓ revīzijas secinājumi, konstatējumi un ieteikumi, sadalot tos piecās nodaļās; katras nodaļas ievadā ir sniegts Valsts kontroles viedoklis un būtiskākie secinājumi, tos tālāk pamatojot ar revīzijas konstatējumiem;
- ✓ revīziju raksturojošā informācija – tās mērķis, apjoms, juridiskais pamatojums, pušu atbildība u. c.

Ziņojuma pirmajā nodaļā ir analizēts, vai pieaugušo mācības tiek plānotas atbilstoši darba tirgus vajadzībām.

Otrajā nodaļā vērtēts, vai pieaugušo mācību mērķgrupas ir plānotas tā, lai sasniegtu pieaugušo izglītībai izvirzītos mērķus, bet trešajā nodaļā – vai atbildīgo institūciju veiktās darbības mērķgrupu iesaistē ir pietiekamas, lai sasniegtu pieaugušo izglītībai izvirzītos mērķus.

Ceturtajā nodaļā ir analizētas NVA un VIAA projektos īstenotās izglītības programmas un to ietekme uz personu nodarbinātību.

Revīzijas ziņojuma noslēdzošajā piektajā nodaļā vērtēts, vai pieaugušo izglītība tiek organizēta produktīvi, optimāli izmantojot pieejamos resursus.